

Opera Baltycka

POTAJEMNE MAŁŻEŃSTWO

DOMENICO CIMAROSA

PAŃSTWOWA OPERA I FILHARMONIA BAŁTYCKA

Dyrektor
WŁODZIMIERZ NAWOTKA

Z-ca Dyrektora
STANISŁAW MAZUR

OPERA BAŁTYCKA

Kierownik Artystyczny Opery
ZBIGNIEW CHWEDCZUK

Domenico Cimarosa

POTAJEMNE MAŁŻEŃSTWO

(IL MATRIMONIO SEGRETO)

opera komiczna w 2 aktach
libretto Giovanni Bertati
tekst polski Krystyna Chudowolska
adaptacja muzyki Henryk Jabłoński

PREMIERA 18 LUTEGO 1978

REALIZATORZY:

Kierownictwo muzyczne

JERZY MICHALAK

Inscenizacja

BOGUSŁAWA CZOSNOWSKA

JERZY MICHALAK

Reżyseria

BOGUSŁAWA CZOSNOWSKA

Scenografia

JADWIGA POŻAKOWSKA

Asystent reżysera

ALINA KOZŁOWSKA

Asystent scenografa

ZDZISŁAW BUBELLA

Przygotowanie solistów

GRAŻYNA SIEGMÜLLER

LEON UNGER

DOMENICO CIMAROSA (1749—1801)

twórca opery „Potajemne małżeństwo”

Do bogatych tradycji muzycznych dawnego Gdańska z czasów I Rzeczypospolitej dochodzą obecnie nowe interesujące karty zapisane poczynaniami Opery Bałtyckiej.

Wystawiane obecnie „Potajemne małżeństwo” jest najwybitniejszą pozycją skomponowaną u schyłku XVIII wieku przez Domenico Cimarosę, czołowego przedstawiciela włoskiej opery komicznej.

Uważany jest on za klasyka tego gatunku, a popularność jaką się cieszył u współczesnych dorównywała, by nie rzec przewyższała uznanie okazywane W.A. Mozartowi. Opinię na temat wyższości sztuki Cimarosy wielokrotnie wyrażał między innymi głośny pisarz francuski H. Beyle (Stendhal). Zresztą badacze twórczości Cimarosy wskazują na wpływ jaki wywarły jego utwory na Mozarta i Haydna, zwłaszcza w zakresie instrumentacji i doboru tematyki.

Cimarosa był kompozytorem który wzbogacił i rozwinął dotychczasowy dorobek opery buffo, wprowadził dramatyczne rysy do akcji komediowej, uwydatnił rolę scen zbiorowych oraz potrafił przy pomocy muzyki, niezwykle trafnie, charakteryzować postacie swych scenicznych bohaterów. Naturalna, potoczna, bardzo śpiewna linia melodyczna budziła zachwyt słuchaczy, a wartka i zabawna — chociaż o dość typowej wówczas tematyce akcja — przyciągała ich uwagę i rozweselała swą niefrasobliwością.

Domenico Cimarosa urodził się 17 grudnia 1749 r. w Aversa pod Neapolem. Ojciec jego był murarzem,

zaś matka pracowała jako praczka. W 1756 r. rodzice przenieśli się do Neapolu i oddali chłopca do szkoły pod nazwą Scuola dei Padri Conventuali gdzie po raz pierwszy w arkana wiedzy muzycznej wprowadził go O. Polcano. Wcześniej osierocony otrzymał pomoc i wsparcie ze środków charytatywnych, gdyż zwracał uwagę swymi zdolnościami i pilnością. Dzięki temu mógł, przez 11 lat, poczynając od 1761 r., uczyć się w najstarszym konserwatorium neapolitańskim Santa Maria di Loreto, które przeżywało wtedy poważny rozkwit dzięki zatrudnionym w nim profesorom reprezentującym trzecią już generację twórców zasłużonych dla rozwoju opery komicznej. Zwrócili oni między innymi uwagę na dramatyczne środki wyrazu muzycznego, różnicowali wyraźnie partie poważne i komiczne, wzbogacili stosowane formy strukturalne, uwydatnili rolę orkiestry itp.

Do nauczycieli Cimarosy zaliczają się: Durante-Schüler Gennaro Manna uważany za nawiązującego pedagoga po Alessandro Scarlattim, jego uczeń Ignazio Galla, kompozytorzy Antoni Sacchini i Niccolò Piccinni oraz przybyły nieco później Fedele Fenaroli. Młody Domenico uczył się śpiewu oraz gry na skrzypcach, cembalo i organach jak również poznawał tajniki techniki kompozytorskiej. Obdarzony dobrym głosem podczas nauki w konserwatorium występował jako śpiewak, wykonując w latach 1763—1766 partię tytułową we „Fra Donato” A. Sacchiniego. Wtedy też napisał swoje pierwsze utwory o charakterze religijnym: Domine ad adiuvandam, Credo, Mesa a 4 voci, Magnificat, Gloria Patri i in.

Właściwy jednak początek wielkiej kariery Cimarosy rozpoczął się w 1772 r. dzięki skomponowaniu opery „Le stravaganze del Conte” wystawionej następnie w Teatrze Florenckim w Neapolu. W tym też roku ożenił się z córką swego protektora Costanza Pallante — Gaetaną mieli jednego syna Paola. W okresie do 1778 r. kompozytor napisał dalszych 12 oper z których dwie miały prapremiery w Rzymie. Zyskały one duży rozgłos, a publiczność i krytyka uznały wyższość. D. Cimarosy nad znanymi reprezentantami szkoły neapolitańskiej końcowego okresu N. Piccinim i G. Paisiellem.

Kolejna opera komiczna „L’Italiana in Londre” przyczyniła się do dalszego ugruntowania sławy. Premiera była w Rzymie w 1779 r., zaś 11 lipca 1780 r. wkroczyła ta opera, jako pierwsze dzieło Cimarosy na scenę mediolańską La Scali. Również w Polsce „Włoszka w Londynie” wzbudziła zainteresowanie i w tłumaczeniu Wojciecha Bogusławskiego doczekała się w 1783 r. realizacji w Warszawie, skopiowane zaś materiały trafiły do księgozbiorów gromadzonych przez niektóre rodziny magnackie (m.in. w Łańcucie). O popularności Cimarosy świadczy również fakt, iż przed 1792 r. 11 jego oper wystawiały teatry w Wiedniu i Dreźnie, nie mówiąc już o scenach włoskich i francuskich.

J.W. Goethemu najbardziej bliską była opera Cimarosy „L’impresario in auguste” podkreślał jej humor i pogodę oraz przygotował w 1797 r. inscenizację dla teatru weimarskiego wraz z intermezem ze sztuki Mozarta „Schauspieldirektor”; do melodii Cimarosy napisał również kilka swoich wierszy (Die Spröde, Die Bekehrte).

Dnia 3 grudnia 1787 r. kompozytor wraz z żoną udał się do Rosji na zaproszenie Katarzyny II aby objąć po G. Paisiellu stanowisko kapelmistrza opery włoskiej w Petersburgu. Zamierzał tam wystawić kilka swoich oper między innymi „Volodimiro” przygotowaną właśnie przez teatr w Turynie. W Rosji powstały dalsze utwory instrumentalne i wokalne, kantaty i dedykowaną faworytowi carowej ks. Potiomkinowi „La serenata non preveduta”.

Surowy klimat Petersburga uniemożliwił mu pozostanie na stałe, i w 1791 r. zrezygnował z posady kapelmistrza Katarzyny II i na zaproszenie cesarza Leopolda II udał się do Wiednia by objąć stanowisko nadwornego muzyka po A. Salierim. Dwuletni pobyt w Wiedniu jest szczególnie znaczący w biografii kompozytora. Powstało wówczas szereg utworów instrumentalnych i oper, a wśród nich najwybitniejsze dzieło Cimarosy, znajdujące się do dziś w repertuarze wielu teatrów świata — Il matrimonio segreto (Potajemne małżeństwo).

Po śmierci cesarza Leopolda II jego następca Franciszek II ponownie zaprosił Salieriego na stanowisko

Wykonawcy:

Hieronim — KAZIMIERZ SERGIEL
bogaty kupiec

Elżbieta — MIROŚŁAWA KIENIEWICZ
starsza córka
Hieronima

Karolina — MARZENA PROCHACKA
młodsza córka
Hieronima (studentka PWSM)

Fidalma — ALINA KOZŁOWSKA
siostra Hieronima

Paolino — JERZY DĄBROWSKI
subiekt u Hieronima

Hrabia Robinson — JERZY MECHLIŃSKI
(student PWSM)

ZESPÓŁ MUZYCZNY:

flet	— RYSZARD KLAMAN
obój	— JERZY CZAPOR
fagot	— MIROŚŁAW STRACEWSKI
I skrzypce	— MARIA KRZEMIŃSKA
II skrzypce	— EWA RAATZ
altówka	— PAWEŁ KOPCZYŃSKI
wiolonczela	— PAWEŁ PĘDRASIK
kontrabas	— ROMAN SKURZYŃSKI

od klawesynu dyryguje
JERZY MICHALAK

Inspicjent: ZDZISŁAW SUSKI

kapelmistrza. Cimarosa opuścił wtedy Wiedeń i udał się w 1793 r. do Neapolu. Ogromne powodzenie „Potajemnego małżeństwa” i innych jego oper spowodowało, iż został kapelmistrzem nadwornym i wychowawcą dzieci królewskich.

Ostatni okres jego twórczości charakteryzuje się zwróceniem większej uwagi zarówno na opery komiczne jak i poważne. Tworzy klasyczne dramaty Gli Orazii e Curazii, Achilles i inne, które wywarły wyraźny wpływ na twórczość między innymi kompozytorów francuskich.

Wzrost nastrojów rewolucyjnych i dążeń niepodległościowych we Włoszech, podobnie jak i w całej Europie, znalazły w Cimarosie gorącego zwolennika. Przekonany głęboko o słuszności haseł republikańskich wziął w 1799 r. W Neapolu czynny udział w powstaniu przeciwko panującemu domowi. Po jego stłumieniu został uwięziony i skazany na śmierć. Jednak dzięki interwencji szeregu władców i dworu papieskiego ułaskawiono go i zwolniono po 4-miesięcznym przebywaniu w więzieniu, musiał jednak opuścić kraj. Zdecydował się osiedlić w Rosji, lecz zmarł w Wenecji 11 stycznia 1801 r. prawdopodobnie na raka żołądka. Tragiczne wypadki ostatnich lat życia Cimarosy sprawiły, iż krążyły pogłoski o jego otruciu, co nie znalazło jednak potwierdzenia w nowszych badaniach naukowych.

Uroczystości żałobne odbyły się 28 stycznia w kościele św. Michała Archanioła, zaś we wrześniu w Rzymie na specjalnym koncercie wykonano jego Missa da Requiem. W 1816 r. popiersie D. Cimarosy dłuta A. Canovy stanęło w rzymskim Panteonie obok innych wybitnych przedstawicieli życia artystycznego Włoch.

Lech Mokrzecki

IL MATRIMONIO SEGRETO

(Potajemne małżeństwo)

Premiera „Potajemnego małżeństwa” odbyła się w Wiedniu dnia 7 lutego 1792 r. w cesarskim teatrze na Hofburgu. Ta najwybitniejsza opera komiczna D. Cimarosy spotkała się od razu z entuzjastycznym przyjęciem publiczności i rzecz bez precedensu — na życzenie cesarza i pod wpływem ogromnego aplauzu widowni została tego wieczoru po raz wtóry wykonana na bis.

Libretto opery opracował O. Giovanni Bertati na motywach sztuki angielskiego pisarza Jerzego Colmana napisanej w 1766 r. pod analogicznym tytułem „The Clandestine Marriage”.

Akcja jest reprezentatywna dla osiemnastowiecznej opery buffa, gdyż chętnie ukazywano wówczas zjawisko przenikania przedstawicieli burżuazji do kręgów arystokracji. Cimarosa nazwał swoje dzieło melodramma giocosa (melodramat żartobliwy), określając je od strony formalnej jako rzecz pośrednią pomiędzy operą buffa a operą komiczną. Muzyka pełna gracji, melodyjności, posługująca się często koloraturą i zróżnicowanymi rytmami, kreśli zgodnie z zamierzeniem twórcy w sposób bardzo plastyczny sylwetki głównych bohaterów. W gdańskiej realizacji partia orkiestrowa została przez Henryka Jabłońskiego opracowana na zespół 9-osobowy złożony z fletu, oboju, fagotu, kwintetu i cembala, natomiast libretto przetłumaczyła Krystyna Chudowolska.

Treść opery nie jest skomplikowana. Akcja została umiejscowiona w XVIII wieku na terenie Włoch w Bolonii. Już w pierwszym akcie poznajemy wszystkich bohaterów, a z recitatywów i scen zbiorowych możemy wysnuć ważniejsze wątki.

Akt I. Bogaty kupiec Hieronim przeznacza okazały posąg w wysokości 100 tys. talarów dla starszej córki Elżbiety, pragnąc ją wydać za mąż za hr Robinsona. Wprawdzie jest to zubożały arystokrata ale małżeństwo z nim może dodać splendoru zamożnej ro-

dzinie kupieckiej. Tymczasem w tajemnicy przed wszystkimi młodsza córka Karolina wyszła niedawno za mąż za Paolina zatrudnionego w przedsiębiorstwie jej ojca. Nic nie wiedząc o tym owdowiała siostra Hieronima Fidalma, zabiega intensywnie o względy młodego Paolina, czym wzbudza niepokój Karoliny i stwarza szereg zabawnych sytuacji. Natomiast Paolino stara się odwrócić uwagę hrabiego od żony i skierować ją na Elżbietę, gdyż chciał zaślubić sobie przychylną teściu.

Hrabia Robinson przychodząc po raz pierwszy do domu Hieronima spotkał tam jednocześnie całą rodzinę. Wzrok jego padł jednak przede wszystkim na piękną Karolinę, a jej urok wywarł na nim silne wrażenie. Nie zwracał więc odąd większej uwagi na Elżbietę, traktując nawet w pewnym momencie ciotkę Fidalme jako starszą siostrę Karoliny. Elżbieta, zazdrosna i zaniepokojona wizją utraty hrabiowskiego tytułu postanawia także zdecydowanie przeciwdziałać zainteresowaniu okazywanemu młodszej siostrze przez Robinsona.

Akt II. Hr Robinson stwierdza wyraźnie, że pragnie się ożenić z Karoliną i zamierza nawet zrezygnować z połowy posagu. W tej sytuacji zdenerwowana Elżbieta zastanawia się nad sposobem pozbycia groźnej konkurentki i przy pomocy Fidalmy namawia ojca by ją wysłać do klasztoru.

Paolino decyduje się więc w nocy wykraść Karolinę z domu i w ucieczce szukać ratunku i obrony swego szczęścia. Jednak Elżbieta bacznie obserwowała każdy krok rywalki, dostrzegła ucieczkę i zaalarmowała cały dom.

Karolina zatrzymana wraz z Paolinem wyjaśnia, iż od paru miesięcy są już małżeństwem i przeprosza ojca za ten krok podjęty w tajemnicy przed rodziną. Zawiedziony hrabia decyduje ożenić się z Elżbietą, zaś nie mniej zawiedziona Fidalma musi zrezygnować ze swoich planów wobec Paolina. Zadowolony Hieronim błogosławi starszej córce, wybacza młodszej i oto szczęśliwy finał kończy pomyślnie dotychczasowe zabiegi i kłopoty bohaterów opery.

ZESPÓŁ TECHNICZNY

Kierownik techniczny	— Krzysztof Bumbul
Kierownik pracowni dekoracji i kostiumów	— Tadeusz Stachowski
Kierownik sceny	— Czesław Wierzbicki
Kierownik światła	— Bronisław Ciba
Kierownicy pracowni:	
perukarskiej	— Halina Wasielewska
stolarskiej	— Bronisław Rapicki
modelarskiej	— Barbara Kasprzak
malarskiej	— Stanisław Klimek
krawieckiej damskiej	— Krystyna Wasiewicz
krawieckiej męskiej	— Władysław Mielczarek
obuwniczej	— Halina Sadowska
Rekwizytor	— Norbert Brzoskowski
Modniarka	— Genowefa Czarnojan
Farbiarka	— Zofia Backiel

AKTUALNY REPERTUAR

A. Adam	— Giselle
B. Asafiew	— Fontanna Bakczysaraju
G. Bizet	— Carmen
D. Cimarosa	— Potajemne Małżeństwo
A. Chaczaturian	— Gajane
P. Czajkowski	— Jezioro Łabędzie
	— Jolanta
Ch. Gounod	— Faust
J. Haydn	— Aptekarz
H. Jabłoński	— C - 67
C. Millöcker	— Student żebrak
L. Minkus	— Don Kichot
S. Moniuszko	— Flis
	— Straszny dwór
G. Puccini	— Madame Butterfly
	— Tosca
G. Rossini	— Cyrulik Sewilski
C. Saint-Saëns	— Samson i Dalila
A. Skriabin	— Ekstaza
J. Skrzek	— Reanimacja
J. Strauss	— Noc w Wenecji
	— Zemsta nietoperza
K. Szymanowski	— Król Roger
J.F. Telemann	— Pimpinone
R. Twardowski	— Lord Jim
G. Verdi	— Rigoletto
	— Traviata

Projekt okładki: A.Z. Waliccy

Opracowanie programu: Danuta Jarocka

CENA ZŁ 8,—